

Tiết 2

II - SỰ PHÁT TRIỂN VĂN HÓA

I - Mục tiêu bài học

Xem mục tiêu chung của bài.

100

II - Những điều cần lưu ý

Ở bài này, GV cần trình bày để HS nắm được những nội dung cơ bản sau đây :

Ở thời Trần, về *sinh hoạt văn hoá* có những điểm khác thời Lý như Phật giáo tuy vẫn thịnh hành nhưng không phát triển bằng thời Lý, trong khi đó các tín ngưỡng cổ truyền, Nho giáo lại phát triển hơn thời Lý (sở dĩ Nho giáo ngày càng được thịnh hành ở thời Trần là do nhu cầu xây dựng bộ máy nhà nước của giai cấp thống trị. Việc quan tâm đến chế độ học tập thi cử để đào tạo, tuyển dụng quan lại với nội dung học tập là đạo Nho ngày càng trở nên cần thiết ở chế độ phong kiến Việt Nam).

Hình thức sinh hoạt văn hoá trong nhân dân cũng rất phong phú, đa dạng với tập quán sống giản dị, yêu quê hương đất nước tha thiết và trọng nhân nghĩa. Văn học thời Trần đã phát triển mạnh mẽ mang đậm bản sắc dân tộc và chứa đựng sâu sắc lòng yêu nước, tự hào dân tộc (GV có thể lấy dẫn chứng qua một vài bài thơ của Trần Quang Khải, Phạm Sư Mạnh, Trương Hán Siêu để minh họa).

– *Về giáo dục và khoa học – kĩ thuật* thời Trần : đã phát triển hơn thời Lý, đạt được nhiều thành tựu mới với những nội dung như đã trình bày trong SGK.

Về nghệ thuật kiến trúc, điêu khắc, GV trình bày để HS nắm được dưới thời Trần có nhiều công trình nghệ thuật mới có giá trị ra đời như đền nêu trong SGK.

III - Thiết bị, tài liệu cần cho bài giảng

GV nên sưu tầm những tranh ảnh chụp về các công trình nghệ thuật kiến trúc, điêu khắc, đồ gốm tráng men thời Trần để minh họa.

IV - Gợi ý thực hiện bài giảng

1. Giới thiệu bài mới

GV liên hệ, nhắc lại tóm tắt bài học trước để giới thiệu nội dung bài mới, hoặc có thể mở bài như sau : Ở bài học trước, chúng ta thấy dưới thời Trần mặc dù phải trải qua các cuộc kháng chiến chống ngoại xâm nhưng nền kinh tế rất phát triển. Vậy trên các lĩnh vực khác như văn hoá, giáo dục, khoa học, nghệ thuật như thế nào ? Đó là những nội dung chính mà chúng ta sẽ học hôm nay.

2. Dạy và học bài mới

Sau khi giới thiệu bài mới, GV trình bày để HS theo dõi lần lượt từng phần trong SGK.

Ở mục 1 – Đời sống văn hoá, GV có thể kể tên một số nhà Nho tiêu biểu, trong đó nổi bật nhất là Chu Văn An và giới thiệu vài nét về ông : Chu Văn An sinh ngày 25 tháng 8 năm Nhâm Thìn (1292) ở Thanh Trì, Hà Nội. Từ nhỏ, ông đã bộc lộ những đức tính cao quý như ham học, cương trực, liêm khiết. Ông đậu tiến sĩ thời Trần, nhưng không ra làm quan, mà ở nhà dạy học. Về sau, ông được vua Trần Minh Tông mời giữ chức Tư nghiệp Quốc tử giám (chức quan thứ hai trong Quốc tử giám). Thời Trần Dụ Tông, chính sự nhà Trần đổ nát, quan lại nhũng nhiễu dân chúng, tham lam, bè phái. Ông dâng sớ lên vua xin chém đầu 7 tên nịnh thần gây rối loạn triều chính. Vua không nghe, ông từ quan về Chí Linh (Hải Dương) dạy học, viết sách, làm thơ. Sau khi qua đời, ông được thờ ở Văn Miếu.

Kết thúc mục 1, GV cho HS trả lời câu hỏi cuối mục trong SGK và hướng dẫn HS nêu được sự phát triển của nền văn hoá thời bấy giờ (về nguyên nhân của sự phát triển đó, GV nên gợi ý để HS trao đổi : đó là do thời Trần giáo dục thi cử thịnh hành, phát triển, đã đào tạo được nhiều nho sĩ trí thức giỏi. Hơn nữa, sau các cuộc kháng chiến chống Mông – Nguyên đầy gian lao, nhưng đã thắng lợi vẻ vang, lòng tự hào, yêu quê hương, đất nước và ý thức tự cường dân tộc đã được khơi dậy ở các nho sĩ, trí thức, các nhà thơ, nhà văn...).

– Tiếp đó, GV giảng *mục 2 – Văn học và mục 3 – Giáo dục và khoa học – kĩ thuật* theo nội dung của SGK và gợi ý để HS trả lời câu hỏi trong sách. (HS cần nêu được nhận xét về tình hình giáo dục thời Trần đã phát triển hơn thời Lý, trường học được mở nhiều, các kì thi được tổ chức đều đặn, có quy củ, nề nếp). GV có thể đọc cho HS nghe đoạn trích về phép thi thời Trần của Phan Huy Chú (trong SGK, trang 72). GV có thể kể thêm một số nhà thơ nổi tiếng như Trần Quang Khải, Phạm Sư Mạnh và nhà thiên văn học khá nổi tiếng thời bấy giờ như Đặng Lộ, Trần Nguyên Đán.

Những vấn đề khác của mục 2, GV trình bày theo nội dung SGK và đặt câu hỏi cuối mục để HS trả lời, qua đó nêu được những biểu hiện về sự phát triển của giáo dục, khoa học – kĩ thuật thời Trần.

Ở mục 4 - Nghệ thuật kiến trúc và điêu khắc, GV nên sử dụng đồ dùng trực quan (đã được chuẩn bị), một số hình vẽ trong SGK để giảng những vấn đề chủ yếu và hướng dẫn HS khai thác nội dung kênh hình.

* *Sơ kết bài học*

GV chốt lại những thành tựu chính của quốc gia Đại Việt thời Trần trên các mặt văn hoá, giáo dục, khoa học, nghệ thuật, hướng dẫn HS nêu tóm tắt nguyên nhân của sự phát triển đó.

3. Gợi ý trả lời câu hỏi kiểm tra cuối bài

– Câu 1, nêu được nhận xét : Đến thời Trần đã có sự phát triển mạnh mẽ hơn thời Lý về các lĩnh vực văn học, giáo dục, khoa học, nghệ thuật.

– Câu 2, nêu được nguyên nhân dẫn đến những thành tựu trên các mặt văn học, giáo dục, khoa học, nghệ thuật thời Trần. Đó là do sự quan tâm của nhà nước (có những chính sách, biện pháp tốt), do kinh tế phát triển, xã hội ổn định, lòng tự hào, tự cường dân tộc được củng cố và nâng cao sau các cuộc kháng chiến chống ngoại xâm thắng lợi.

V - Tài liệu tham khảo

GV có thể tham khảo đoạn trích sau đây (hoặc đọc cho HS nghe) về chế độ học tập, thi cử và tác dụng của nó đối với việc tuyển chọn nhân tài trong sách *Lịch triều hiến chương loại chí* của nhà sử học Phan Huy Chú ở thế kỷ XIX :

"Năm 1396, có chiếu định cách thức thi cử. Cứ năm trước thi Hương thì năm sau thi Hội, ai đỗ kì thi Hội (tiến sĩ) thì nhà vua ra một đề thi văn sách (thi Đinh) để định thứ tự (tam khôi).

Phép khoa cử thời Trần đến đây mới đủ văn tự bốn trường, đến nay còn theo (thế kỷ XIX) không thay đổi được. Chọn nhân tài bằng văn học không gì hơn phép này (phép thi)".

(Dẫn theo *Lịch triều hiến chương loại chí*, NXB Sách học, H.1961, Tập III, tr.9).